

Gołębiowski, Grzegorz

Sierpiec w czasie wojny polsko-rosyjskiej 1920 r. - zapomniana relacja

Notatki Płockie 56/2(227), 32-34

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SIERPC W CZASIE WOJNY POLSKO–ROSYJSKIEJ 1920 R. – ZAPOMNIANA RELACJA

W sierpniu 1922 r. na łamach „Kuriera Płockiego” ukazał się półanonimowy artykuł, podpisany „St. G.” na temat sytuacji w Sierpcu w sierpniu 1920 r. W dotychczasowych opracowaniach dotyczących tego tematu, tekst ten nie jest cytowany, pozostaje więc chyba niezauważony. Ponieważ zawiera pewne dotychczas nieznanne fakty, warto go zaprezentować czytelnikom „Notatek Płockich”. Pozostaje do rozszyfrowania autor – „St. G.”. Biorąc pod uwagę podawane szczegóły, być może autorem jest wymieniony w artykule por. Gilowski.*

G.G.

Abstrakt

W sierpniu 1920 r. w Sierpcu pracowała komisja przyjmująca poborowych do wojska. Jej prace przerwał atak żołnierzy rosyjskich na miasto. Zebranych w mieście poborowych w ostatniej chwili ewakuował do Płocka przewodniczący komisji por. Gilowski. Razem z żołnierzami wyjechał starosta Zygmunt Czaplicki.

Słowa kluczowe: wojna polsko–rosyjska 1920 r., Sierpc w 1920 r., por. Gilowski, Zygmunt Czaplicki

Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej

Kolegom broni i mieszkańcom powiatu sierpeckiego w dwuletnią rocznicę oswobodzenia powiatu od hord bolszewickich poświęcam

Mapa ziem polskich wisi na ścianie – a w niej tkwią chorągiewki – jakby straż zagrożonych części polskich. Każdy komunikat bojowy robi znaczne zmiany na tej mapie. Wszędzie daje się odczuć zdenerwowanie – ale niezłomna wiara w zwycięstwo zagłusza apatię.

Zrozumienie złożenia ofiary krwi i mienia na ołtarzu Ojczyzny dosięga do najdalszych zakątków powiatu i staje się wspólnością najszerzych mas. Przed stołem komisji przeglądowej¹ w Sierpcu staje w jednym szeregu ziemianin, włościanin i robotnik.

Rej między ochotnikami wodzi ziemianin z Mochowa Symforjan Woyszwiłło wraz ze swym szwagrem Anasiewiczem Czesławem, który też pierwszy staje na apel z własnym koniem, prosząc Komisję o wysłanie go natychmiast na front.

Miasto Sierpc codziennie jest świadkiem odjeżdżających ochotników do Płocka, entuzjastycznie żegnanych przez ludność.

* St. G., *Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej*, „Kurjer Płocki”, 1922, nr 185 z 18 sierpnia, s. 1.

Fot.1. Starosta sierpecki Zygmunt Czaplicki („Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 7–8)

Fot. 2. Doktor Franciszek Gumowski
(„Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10)

Lecz nadchodzą dnie groźne dla Sierpca; chorągiewki na mapie z wolna otaczają Sierpc – walki toczą się w promieniu 80 klm. Władze państwowe otrzymują rozkaz ewakuacji. Dzięki energii i sprężystości miejscowego starosty, pana [Zygmunta] Czaplickiego ewakuacja odbywa się w porządku.

W dalszym tylko ciągu pozostaje i pracuje po dniach i nocach Komisja przeglądowa w składzie przewodniczącego por. Gilowskiego, lekarza cywilnego dr. [Franciszka] Gumowskiego² oraz zastępcy starosty p. [Wiktora] Gałkowskiego.

Lecz niestety na dzień przed zajęciem Sierpca przez bolszewików Komisja musi być nieczynna z powodu niestawienia się poborowych z gmin, sąsiadujących z terenem walki.

Porucznik Gilowski widząc groźną sytuację, zbiera pisarzy, uzbraja

ich i wyrusza do miejscowości objętych terenem walki – stąd uprowadza poborowych, poddając ich następnego dnia poborowi.

Pamiętny dzień 12 sierpnia 1920 r. zastaje Komisję przeglądową przy intensywnej pracy³.

Wszędy daje się odczuć silne napięcie nerwów, spotęgowane skwarem dnia, który wytwarza atmosferę jakiejś zagadkowej niespodzianki.

Wieczorem tegoż dnia patrol żandarmerii wojskowej donosi Komisji, że bolszewicy są tuż pod miastem, jednak Komisja pracuje dalej.

Po chwili padają pierwsze strzały – artyleria bolszewicka już pracuje na stacji kolejki wąskotorowej w Sierpcu.

Padają pociski armatnie, obsypując wokół budynek Komisji – ze strony naszej żadnego odzewu – kompletny brak załogi w Sierpcu.

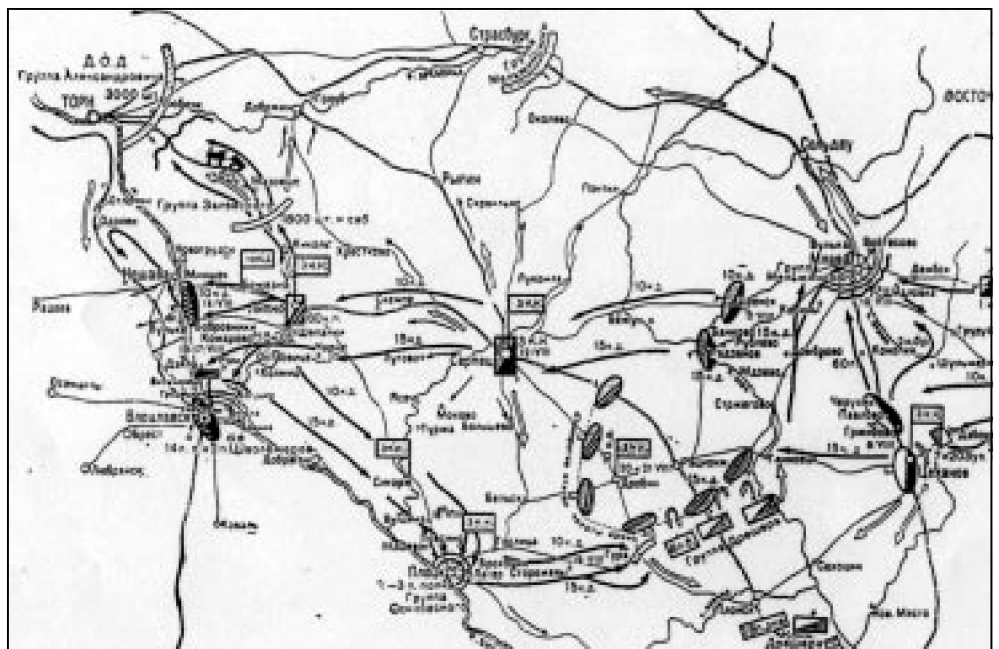
Komisja kończy swe czynności pod gradem kul – na chwilę milknie artyleria bolszewicka – korzysta z tego por. Gilowski, uprowadzając poborowych do Płocka przez Włocławek.

Komisja przeglądowa opuszcza Sierpc dopiero w ostatnim momencie po odprawieniu transportu, dumna, wytrwała do końca.

Równocześnie z Komisją wyjeżdża starosta p. [Zygmunt] Czaplicki, który tegoż dnia rano przyjechał z miejsca ewakuacji urzędu starościńskiego do Sierpca celem zbadania sytuacji i który niechybnie dostałby się w ręce bolszewików, gdyby nie przechodzący koło budynku starostwa por. Gilowski, który wskazał na groźną sytuację.

Bolszewicy mimo kompletnego braku załogi w Sierpcu nie weszli nocą do miasta, dopiero nad ranem, obawiając się zapewne wrogiej postawy ludności.

Na uznanie zasługuje patriotyzm ludności całego powiatu, jak również wytrwanie do końca

Sytuacja militarna na północnym Mazowszu w sierpniu 1920 r. (G.D.Gaj, Na Waršawu, Moskwa 1928, fragment mapy nr 24)

na stanowisku starosty, p. [Zygmunta] Czaplickiego, który zostawiwszy całe swe mienie prywatne na pastwę bolszewików, sam ratował mienie państwowe.

Rządy bolszewików krótko trwały w Sierpcu, ale zapisały się gorzko i krwawo w całym powiecie, dlatego dzień wkroczenia Wojsk Polskich i wypędzenia bolszewików będzie dniem pamiętym i świętym w całym powiecie⁴.

* * *

Mapa Ziem Polskich wisi na ścianie, a w niej nie tkwią dziś już chorągiewki, jak za czasów inwazji bolszewickiej – ale na rubieżach granic Rzeczypospolitej Polskiej tkwią w ziemi głęboko wbite słupy, utrwalone orężem, krwią i znojem naszych żołnierzy.

St. G.

Przypisy

¹ Zapewne chodzi o Powiatową Komisję Uzuppełnień.

² Dr F. Gumowski pozostał w Sierpcu po jego zajęciu przez Rosjan i prowadził przy ul. Farnej szpital, w którym opatrywał rannych żołnierzy polskich i rosyjskich. M.in. przebywał tam Józef Kaczmarek, przywieziony przez żołnierzy Armii Czerwonej płocki harcerz, ranny 18 sierpnia 1920 r. pod Trzepowem.

³ Różni autorzy (G.D. Gaj, W. Sikorski, Z. Bohusz-Szysko, T. Świecki i F. Wybułt, ks. M.M. Grzybowski, R. Juszkiewicz, J. Szczepański), podają różne daty zajęcia Sierpca przez oddziały III Korpusu Konnego Gaja Bżyszkiana: od 11 do 13 sierpnia. Właściwą wydaje się data 12 sierpnia 1920 r., podana m.in. w szczegółowym

artykule w „Kurierze Płockim” (1920, nr 208 z 3 września, s.2) z zaznaczeniem, że atak nastąpił 11 sierpnia wieczorem, a właściwe zajęcie miasta – 12 sierpnia 1920 r. około godziny 4⁰⁰ rano.

⁴ Na temat sytuacji w Sierpcu i powiecie sierpeckim pod rządami bolszewickimi zob: ks. M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu*, Płock 1990, s.114 – 120; J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918–1939*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej, praca zbiorowa pod redakcją M. Chudzyńskiego*, Sierpc 2003, s. 371–374.

^{*} St. G., *Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej*, „Kurier Płocki” 1922, nr 185 z 18 sierpnia, s. 1.

SIERPC DURING THE POLISH–RUSSIAN WAR IN 1920 – THE FURGOT COVERAGE

Summary

In August 1920 in Sierpc was working a committee, which was accepting recruits into the army. Committee's work was interrupted by an attack of Russian soldiers on the city. Recruits gathered in the city in the very last minute were evacuated to Płock by lieutenant Gilowski. Governor Zygmunt Czaplicki went with them.